

Т. А. Грицай,
аспірант кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах і економічного аналізу,
ДВНЗ "КНЕУ імені Вадима Гетьмана"

ІНВЕСТИЦІЙНЕ КРЕДИТУВАННЯ, ЙОГО СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті здійснене комплексне дослідження теоретичних, методологічних та практичних питань інвестиційного кредитування. Автор розкриває сутність і значення банківського кредитування інвестиційних проектів як чинника розширення інвестиційної сфери та підвищення ефективності економіки країни за умов становлення і розвитку ринкових відносин.

The purpose of the article is a comprehensive study of theoretical, methodological and practical issues of investment lending and development of the basic directions of its improvement. The author describes the nature and value of investment lending in the current economic situation.

Ключові слова: інвестиційний проект, інвестиційне кредитування, механізм кредитування, суб'єкт кредитування, об'єкт кредитування.

ВСТУП

Результативність заходів зі стабілізації економіки, які здійснюються зараз в Україні, пошук шляхів забезпечення прискореного розвитку національної економіки значною мірою визначаються надійністю банківської системи та адекватністю її діяльності до реального стану економіки.

За умов низького інвестиційного потенціалу держави, недостатнього рівня розвитку фінансового ринку, обмежених можливостей підприємств самостійно фінансувати інвестиційні проекти роль банків у активізації інвестиційної діяльності значно посилюється. І хоча останнім часом питома вага капіталовкладень за рахунок довгострокових банківських кредитів зростає, вона все-таки на кілька порядків нижча, ніж у країнах Західної Європи. Тобто, незважаючи на позитивні зміни у динаміці та структурі кредитного портфеля банків, проблеми збільшення частки довгострокових кредитів, спрямованих в інвестиційну діяльність та у пріоритетні галузі економіки, залишаються актуальними.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання розширення обсягів довгострокового кредитування, ефективного використання цих кредитів позичальниками, забезпечення стабільності та достатності ресурсної бази банків, а також усунення територіальних диспропорцій на регіональному ринку кредитування реального сектора висвітлені в працях таких вітчизняних вчених-економістів: М.В. Вербицької, В.В. Корнєєва, Д.Г. Лук'яненка, Т.В. Майорової, А.А. Пересади та ін. Вагомий внесок у розробку цієї тематики зробили й зарубіжні економісти, а саме: Й. Шумпетер, Р. Кінг, Р. Левайн, Д. Фернадеза, А. Галетовіц та інші.

Разом з тим, проблема підвищення ресурсної ролі

банківського кредиту в інвестиційній сфері потребує комплексного наукового вивчення. Дослідження цієї теми дозволить поглибити теоретичні пошуки щодо побудови ефективного механізму кредитування інвестиційних проектів, подальшого розширення участі фінансово-кредитних інститутів у їх реалізації в Україні. Необхідно зазначити, що саме банківські кредити як джерело інвестиційних ресурсів спроможні належним чином вплинути на стимулювання господарської активності і прискорення економічного зростання.

Метою статті є комплексне дослідження теоретико-методичних і практичних питань інвестиційного кредитування, а також розробка основних напрямків його удосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Виділення інвестиційного кредитування в системі кредитування в цілому зумовлюється як специфікою сутнісного змісту інвестиційного кредиту, так і особливостями його організаційного, інформаційно-аналітичного, ресурсного, законодавчо-нормативного та інших забезпечень.

Розглядаючи банківський кредит як інвестиційний ресурс, бачимо, що таким він стає у випадку забезпечення відтворення капіталу позичальника в розширених масштабах. Відповідно до зазначеної сфери інвестиційної діяльності банків, сферу інвестиційного банківського кредитування складають кредити, які спрямовуються на вкладення в об'єкти реального інвестування, пов'язані з відтворенням засобів виробництва, матеріально-речових цінностей, а також з інноваціями.

У цьому зв'язку слід зазначити, що банківське інвестиційне кредитування має самостійне значення лише у плані кредитування інвестиційних проектів, а в інших

випадках, коли інвестиційний проект не розробляється, відбувається звичайне кредитування.

З'ясуємо важливі сутнісні характеристики власне інвестиційного кредиту, які виділяють його з-поміж інших видів кредитування. Так, на думку Т.В. Майорової, вони впливають з економічного змісту інвестицій як процесу. По-перше, це необхідність попередньої діяльності як основи формування інвестиційних ресурсів потрібної кількості та якості. По-друге, протяжність у часі термінами, особливо на етапі вкладення ресурсів. По-третє, орієнтація на кінцевий результат, який виступає у формі доходу (на макрорівні це виявляється як ріст національного доходу) [5, с. 7]. Крім того, ряд авторів [8, с. 6] до специфічних особливостей інвестиційних кредитів відносять наступні:

- об'єкт кредитування — не позичальник, а його інвестиційні наміри (інвестиційний проект), у зв'язку з чим у банку виникає необхідність у детальній оцінці ефективності інвестиційного проекту, який може бути прокредитованим;

- відсоток за інвестиційним кредитом не повинен перевищувати рівень прибутковості інвестицій;

- термін інвестиційного кредиту залежить від терміну окупності інвестиційного проекту;

- інвестиційний кредит може бути виданий з пільговим терміном використання (на термін реалізації інвестиційного проекту), протягом якого виплачуються тільки відсотки за кредит, а основна сума боргу погашається в наступні періоди часу;

- інвестиційний кредит і відсотки за ним погашаються лише за рахунок доходів, які одержує інвестор у процесі реалізації інвестиційного проекту.

Ще одну специфічну особливість інвестиційного кредиту виділяє О.Г. Семенюта: погашення даного кредиту може відхилитися від терміну ефективності (окупності) тільки за умови, якщо грошовий потік від даних інвестицій виявиться вищим, ніж передбачений у проекті. В іншому випадку кредит буде використовуватися як ресурс, якого не вистачає, і втратить властивості інвестиційного (який стимулює економічне зростання) [10, с.311].

Важливим принципом віднесення кредитів до інвестиційних є те, що вони спрямовані не на задоволення поточних потреб або на придбання вже створеної вартості, а на забезпечення наступного збільшення вартості за рахунок будівництва, реконструкції, модернізації, тобто створення нових потужностей сфери виробництва й обігу.

Таким чином, інвестиційний кредит видається тільки на ті витрати, які не списуються на собівартість продукції (останні можуть кредитуватися за рахунок короткострокових кредитів) [8, с.28]. Слід звернути увагу на те, що планом рахунків бухгалтерського обліку в установах комерційних банків України, залежно від цільової направленості кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, передбачається поділ кредитів на формування оборотного капіталу та фінансування інвестиційної діяльності [2]. До інвестиційного кредитування не можуть відноситися кредити, які направляються на фінансування тимчасових потреб підприємств в оборотних коштах. До кредитів для формування оборотного капіталу відносяться кредити, видані діючим підприємствам на придбання сировини, матеріалів, формування товар-

них запасів, під готову продукцію на складі та відвантажені товари, а також кредити, видані на фінансування операцій з експорту й імпорту товарів і послуг. На фінансування оборотного капіталу направляються також кредити для фінансування розрахунків за товари і послуги за допомогою платіжних карток, на поповнення оборотних коштів, на виплату заробітної плати. До даної категорії відносяться й споживчі кредити, тобто безпосередньо спрямовані на відтворення життєдіяльності людей (придбання їжі, одягу, відпочинку і т.д.). Проте фінансування формування оборотних коштів як складової частини процесу створення або реконструкції виробництва є складовою частиною інвестиційного кредитування того чи іншого проекту.

Деякі науковці специфічність інвестиційного кредитування вбачають у його довгостроковому характері [6, с.48]. Хоча об'єктами інвестиційного кредитування виступають інвестиційні проекти, окупність яких залежить від інвестиційного циклу та охоплює досить тривалий проміжок часу, однак цей критерій, на нашу думку, не є визначальним при віднесенні кредиту до інвестиційного. Досліджуючи інвестиційну природу банківського кредитування, важливо відзначити, що в основі інвестиційного кредитування лежить авансування капіталу, яке проявляється в тому, що ресурси вкладаються з поверненням вартості, до того ж більшої за авансовану. При цьому кредит як рух коштів характеризується процесом утворення і використання фондів грошових коштів на поворотній основі зі стягненням плати — відсотків.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що інвестиційний кредит розглядається як інвестиційний ресурс, якщо він використовується для розширеного відтворення, тобто для відтворення капіталу позичальника в розширених масштабах. Тим самим, сферу інвестиційного банківського кредитування складають кредити, які вкладаються в об'єкти реального інвестування, пов'язані з відтворенням засобів виробництва, матеріально-речових цінностей, а також пов'язані з інноваціями.

Особливістю банківського кредитування інвестиційних проектів, що відрізняє його від інших видів кредитування, є те, що воно мусить одночасно відповідати вимогам Закону України "Про інвестиційну діяльність", який регламентує здійснення інвестиційної діяльності в цілому на території України, та вимогам законодавчих і нормативних актів, які регулюють банківську діяльність стосовно кредитування.

Кредитуючи інвестиційні проекти, слід зупинитися на детальнішому розгляді принципів, яких необхідно дотримуватися. Так, принципи банківського кредитування — це основні вихідні положення, на яких ґрунтується теорія і практика кредитного процесу. Ці положення зумовлені цілями та завданнями, що стоять перед банками, а тому відображають об'єктивні закономірності розвитку і функціонування кредитних відносин.

З наукової точки зору правильним є системний підхід до дослідження принципів кредитування, де реалізується і конкретизується наукове розуміння принципів кредитування як взаємозв'язаної цілісної сукупності, в тому числі їх специфіки щодо інвестиційного кредитування.

Отже, виділимо два основні рівні системи принципів банківського інвестиційного кредитування:

1) загальноекономічні принципи, поза якими кредит втрачає свій специфічний економічний зміст (поверненості, забезпеченості, строковості, платності, цільової спрямованості);

2) часткові, одиничні принципи кредитування, або правила кредитування, які впливають із сутності інвестиційного кредитування й можуть по-різному проявлятися в конкретних кредитних операціях.

Необхідність другого рівня системи принципів пояснюється особливістю інвестиційного кредитування, що проявляється у забезпеченні розширеного відтворення. До того ж це відтворення повинно обов'язково забезпечити достатній рівень прибутковості як для самого інвестора, так і для банку у вигляді сплачених процентів за користування позикою.

Принципи кредитування виступають відображенням суті й функцій кредиту в системі економічних відносин між банками і позичальниками. Принципи кредитування об'єктивні за своєю природою, але, визначаючи основи організації економічних відносин банку, вони, як і всі інші елементи кредитного механізму, стримують вплив із-зовні, а їх розвиток здебільшого залежить від загальних завдань і стану економіки на даному етапі.

Існує точка зору, що банківське кредитування інвестування охоплює дві сфери діяльності, перша з яких забезпечує підтримку кругообігу капіталів у сфері виробництва, а друга — створення нових або удосконалення існуючих виробництв [9, с. 80; 7, с. 211—212]. Виходячи з цього, за метою та напрямом використання інвестиційні кредити підрозділяються на:

— підтримку кругообігу та обігу капіталу у виробничому бізнесі (через кредитування виробничих підприємств для поповнення оборотних коштів);

— створення нових або вдосконалення існуючих виробництв (кредити на сукупний об'єкт — інвестиційний проект).

На наш погляд, не зовсім вірним є подібний поділ інвестиційного кредиту. Адже до інвестиційних не можуть належати кредити, які направляються на фінансування тимчасових потреб підприємств у оборотних коштах.

Питання теорії і практики інвестиційного кредитування в розвинутих країнах Заходу досить повно викладене в науковій економічній літературі, хоч погляди вчених на суть інвестиційного кредитування не завжди збігаються. Наприклад, В.Ю. Катасонов, Д.С. Морозов, М.В. Петров банківське кредитування інвестиційних проектів розглядають як одну із форм проектного фінансування. У свою чергу, проектне фінансування згадані автори розглядають у двох значеннях:

1) як цільове кредитування позичальника для реалізації інвестиційного проекту без регресу або з обмеженим регресом кредитора на позичальника: забезпеченням платіжних зобов'язань позичальника виключно або в основному є грошові доходи, які генеруються об'єктом інвестиційної діяльності (а також активи, які відносяться до інвестиційного проекту);

2) як спосіб мобілізації різноманітних джерел фінансування і комплексного використання різних методів фінансування інвестиційних проектів і оптимального розподілу пов'язаних з реалізацією проектів фінансових ризиків.

Іншими словами, кредитор несе підвищені ризики, видаючи, з точки зору традиційних принципів банківської діяльності, незабезпечений або не повною мірою забезпечений кредит. Його погашення передбачається за рахунок грошових потоків, які будуть утворюватись в процесі експлуатації об'єкта інвестиційної діяльності.

Отже, кредитування інвестиційних проектів, на нашу думку, доцільно визначити як комплекс заходів щодо спрямування кредитних ресурсів на інвестиційні потреби позичальника, які скеровані на розширене відтворення його капіталу, відповідно до принципів банківського кредитування.

Основною, що визначає кредитну діяльність банків у сфері інвестування, є банківський кредит, який виступає, з одного боку, як сукупність певних економічних відносин між банком-кредитором і позичальником, а з іншого — набуває вигляду конкретного кредиту інвестиційного характеру.

Відмінною та досить істотною особливістю інвестиційного кредитування є те, що право на об'єкт інвестування закріплене за позичальником і після реалізації інвестиційного проекту та розрахунків з банком-кредитором, банк не може пред'являти права на даний об'єкт як на свою власність, на відміну від інвестування шляхом придбання акцій. Однак, якщо об'єкт, який інвестується, є при цьому предметом застави (або виступає в іншій формі забезпечення банківського кредиту), то право власності може перейти до банку при невиконанні позичальником розрахунків за договором. Якщо ж у заставу передане інше майно, то у разі неповернення інвестиційного кредиту позичальником стягнення буде звернене на нього, а не на об'єкт інвестування. Останній може при цьому перейти до кредитора тільки при банкрутстві підприємства в складі майна, яке спрямовується на погашення заборгованості перед банком або іншими кредиторами. Необхідно відзначити, що збереження права власності на об'єкт інвестування, профінансований за рахунок кредиту, є важливою перевагою для підприємців і багато в чому визначає формування з їх боку попиту на кредитування інвестиційної діяльності.

Для конкретизації сутності кредиту необхідно ще розглянути окремі елементи кредитних відносин. Ними є об'єкти та суб'єкти кредиту. Об'єктом кредиту є товарно-матеріальні цінності та конкретні затрати, зумовлені розширеним відтворенням. Суб'єкти кредиту — це кредитори і позичальники. В сукупності ці елементи створюють структуру кредиту.

Щодо об'єктів інвестиційного кредитування, то ними не виступають об'єкти соціально-культурної сфери, культові споруди, а також науково-технічні розробки, що мають фундаментальний характер, оскільки вкладання в них мають безстроковий, безповоротний і некомерційний характер і здійснюються без подальшої гарантованої оплати.

Таким чином, об'єктами інвестиційного кредитування є: нове будівництво, розширення, реконструкція, модернізація діючих підприємств; черги будівництва; пускові комплекси; технічне переозброєння діючих підприємств; придбання машин, устаткування, будівель, землі; науково-технічні розробки, що мають фундаментальне і прикладне значення, фінансуються державою та корпораціями та забезпечують поворотний потік доходів у визначені

договором строки; інші об'єкти, що відповідають вимогам Закону "Про інвестиційну діяльність".

Ще однією, притаманною лише інвестиційному кредитуванню особливістю, є те, що переважно об'єкт кредитування виступає як інвестиційний проект.

Суб'єктами інвестиційного кредитування можуть бути кредитори, позичальники, інвестори, замовники, страхові компанії, гарантійні фонди, інжиніринго-консалтингові фірми, забудівники, а також державні органи управління.

Зауважимо, що до суб'єктів, які хочуть вступити в кредитні відносини, тобто стати кредиторами і позичальниками, ставляться певні вимоги. Вони повинні бути:

- юридично самостійними особами;
- здатними нести майнову відповідальність перед другою стороною, тобто мати дохід як гарантію виконання своїх зобов'язань;
- взаємно зацікавленими у співробітництві один з одним та готовими підписати відповідні угоди.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного теоретичного дослідження заasad кредитування банками інвестиційних проектів можна зробити висновки, що кредит є одним з найефективніших інструментів впливу на інвестиційні процеси в економіці України. Такий результат досягається, насамперед, за рахунок перерозподільної та контрольо-стимулюючої функцій кредиту в умовах обмеженості грошових ресурсів у суб'єктів ринку.

Виділення інвестиційного кредитування як важливого елемента в системі банківського кредитування зумовлене як специфікою сутнісного змісту інвестиційного кредиту, так і особливостями реалізації позичальником інвестиційних проектів. Отже, кредитування інвестиційних

проектів є комплексом заходів щодо спрямування кредитних ресурсів на розширене відтворення капіталу відповідно до принципів банківського кредитування.

Література:

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. // Електронна бібліотека "Юрист-Плюс". — К.: ЦКТ, 2000.
2. Про заходи щодо реалізації Програми реформування бухгалтерського обліку та звітності Національного банку України і комерційних банків України: Постанова Правління НБУ від 21.11.1997 р. № 388.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.
4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. — Київ: ЦУЛ, 2003. — 376 с.
5. Майорова Т.В. Банківське кредитування інвестиційних проектів: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.04.01 / Київ. націон. екон. ун-т. — К., 2000. — 19 с.
6. Майорова Т.В. Довгострокове кредитування інвестиційних проектів // Фінанси України. — 1997. — № 5. — С. 47—53.
7. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.
8. Пересада А.А., Майорова Т.В. Інвестиційне кредитування: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2002. — 271 с.
9. Москвин В.А. Кредитирование инвестиционных проектов: Рекомендации для предприятий и коммерческих банков. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 240 с.
10. Основы банковского дела в Российской Федерации: учеб. пособие / Под ред. О.Г. Семенюты. — Ростов н/Д: Феникс, 2001. — 345 с.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2011 р.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
- УДК;
- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
- ключові слова;
- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; economu_2008@ukr.net

Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33